

Laiškas Petruui Cvirkaui, [po 1946-10-02], [Vilnius].

Esu pratęs duotąjį žodį, ypač pasižadėjimą, išlaikyti.

Tarybinių Rašytojų Sąjungos Pirmininkui [1]

Esu pratęs duotąjį žodį, ypač pasižadėjimą, išlaikyti. Ir nesu tinginys. Man rūpi, kaip aš išlaikysiu žodį, duotąjį T. Rašytojų susirinkimui [2]. Tačiau kankina mane kai kurios abejonės, dėl kurių laiku savo pareiga painformuoti ir prašyti patarimo.

Šiuo tarpu surasti naują kūrybos formą ir naują darbo metodą man kol kas dar sunku, — to beieškodamas per ilgai sugaiščiau, — negi galiu žinoti, kada ir kaip sėkmingai pavyks man tai rasti. Greitu laiku nieko vertingesnio nepadareš, vėl atsidurčiau padėty, apie kurią man ir kalbėti sunku.

Man atrodo, man tinkamiausia kol kas būtų pasirinkti tokią darbo formą ir metodą, kuriuos aš jau galiu laisvai pagal patyrimą naudoti.

Konkrečiai: norėčiau parašyti dramą, pagrįstą fašistinės katorgos išgyvenimų medžiaga [3]. Veikalo ideologija atsiremtų šitokiomis premisomis: parodyti baisiuosius fašistinės ideologijos ir praktikos vaisius ir Vakarietiškos buržuazinės kultūros supuvimą.

Imtis šios medžiagos norėčiau dėl šitokių priežasčių:

1) Šitokią dramą jau seniau [ketinau] rašyti, tik negalėjau sumegzti darnų siužetą, — kad nebūtų palaidos scenos, bet reikalingas būtų ištisinis veiksmas.

2) Medžiaga man žinoma, psichologija žinoma, — ir norėtus brangiąją patirtį kaip nors fiksuoti literatūros veikale.

3) Imti medžiagą iš kaimo ar miesto tarybinės statybos, — man kol kas dar sunku: kad galėčiau rasti tinkamus teisingus žodžius, aš pats turėčiau tuo gyvenimu pagyventi, — matyti tarybinius kūrėjus jų gyvenimo eigoje, — nuvažiuoti kartą kitą pažiūrėti, kaip kas vyksta — negana: nerasiu teisingų žodžių. Dabartinėje savo būklėje aš dar nežinau, koku būdu tai turėčiau padaryti.

Kol surasiu tą būdą, kol surasiu medžiagą, kol suplanuosiu veikalą — parašysiu — nusitęs, o kitų metų susirinkime sakys: va, žadėjo padaryti — nepadare — apgavo! Šitokia perspektyva mane stačiai gąsdina, — juk bus gi manoma, kad čia mano blogos valios reiškinys! Tad aš ir norėčiau imti tokią medžiagą, su kuria galėčiau kiek galint greičiau susidoroti ir dėl pasekmių būčiau kiek galint tikresnis. Tad prašyčiau nurodyti, ar aš galiu imtis tokios temos. Be Tamstos principinio pritarimo aš bijau pradėti, kad darbas vėl neišeitų niekam nereikalingas, kaip tai išėjo su mano penkiais veikalais („Pavasario giesmė“, „Uošvė“, „Dievų miškas“, „Dobilėlis penkialapis“, „Barbora Radvilaitė“ etc) [4]. Visa tai — gi kainuoja man daug skausmo ir ašarų, — ir taip negerai atsiliepia mano psichikoje!

Jei veikalo sumanymas būtų priimtinas, — vėliau tarčiaus ir dėl pesonažų bei detalių.

Jei ši mintis būtų nepriimtina, jei reikėtų dar labiau gyvenimiškos medžiagos, vykdyčiau ir tai, bet aš bijau, kad čia aukščiau feljetono nepakilčiau, ir rezultatai būtų menki, ir man pačiam, kaip menininkui, būtų ne per daug tegarbinga. Smulkioje apysakinėje formoje aš esu mažiau negu mokinys, esu diletantas.

Norėčiau bandyti radijo dramaturgijos formą pagal meno techninius dėsnius, bet ir čia, visiškai naujoje srityje, žymesnių meninių laimėjimų nepasieksiu. Todėl labai prašau patarti, kas man daryti?

Turėdamas galvoje šitą darbą turiu painformuoti apie savo būklę:

1. V. Valstybiniame Universitete, kur dabar darbo drausmė labai rūsti, šį semestrą turiu šias paskaitas: a) pirmadieniais: 2 v. Anglų teatro istorija, b) trečiadieniais: Vakarų Europos literatūra pirmoj XIX a. pusėj — 2 v., c) penktadieniais: Rusų eiliuotasai epas — 2 val. Kursai tarybiniame Universitete man yra visi nauji, turiu juos rašyti, — dviejų valandų paruošimas universitetinės paskaitos užima 1—2 dienas.
2. Lankau Marksizmo-leninizmo universitetą, 4 val. į savaitę, — ir čia turėsiu rašyti seminaro darbus įskaitom gauti.
3. Universitetui esu pasižadėjęs parašyti:
 - a) Rusų baletas Europos baletų raidoje [5],
 - b) Radijo dramaturgijos principai [6],
 - c) Vieną viešą paskaitą (dar neaprežta tema) [7].
4. Turiu lankyti Katedros posėdžius, Fakulteto posėdžius, Mokslo tarybos posėdžius ir šiaip posėdžius, iš anksto dar nenumatytus.

Kolegos — profesoriai, dirbą vien tiktai Universiteto darbą, yra darbų apkrauti iki kaklo; tenai į profesorių — rašytojų kitokias pareigas negali būti atsižvelgiama, — privalau dirbti kaip visi kiti.

Kur man gauti laiko literatūros darbui?

Mano sveikatos padėtis, — žinoma, niekam negali būti įdomi, bet man gi tai yra darbo galimumo sąlyga. Likau pasauly visišškai vienas, asmenio gyvenimo neturiu, — turiu tiktai darbą, bet fiziškai ir psichiškai esu visišškai palūžęs. Tinka tai tarybiniam piliečiui ar netinka, bet aš dabar gyvenu gana dažnai psichinio nuovargio laikotarpius, kuriuos kartais gal būt galima net juodąja melancholija pavadinti. Žinoma, reikia valdyti nervai, bet kuo aš kaltas, kad tai padaryti jau nebepajėgiu?!

Iš Universiteto darbo trauktis negaliu, — valgyti gi kas dieną noriu, literatūrinio darbo pajamomis negaliu pasitikėti: gali ir nepasisekti, — negi valgysi nupeiktą rankraštį.

Ibsenas buvo gi milžiniškas talentas, ir tai vieną dramą rašydavo tik per 2 metus, o aš gi negi Ibsenas, ir šandie gi aš nežinau — ar rytoj galėsiu dirbti. Jei dirbti negalėsiu — niekas gi man duonos kąsnio nepadauos!

Prie mano visiško psichinių ir fizinių jėgų išsekimo man baisiai būtų reikalingas poilsis, bet dabar aš apie jį ir galvoti nenoriu, — man rūpi tik kiek galint sąžiningiau eiti pareigas Universitete ir vykdyti duotąjį pasižadėjimą, kad kitais metais nepasirodyčiau buvęs melagis, tuščiais pažadais akis moniojęs.

Tad prašau patarti, kaip, koku būdu aš galėčiau tiksliau ir greičiau bent dalį savo pažadų ištesėti, — nusipelnyti teisę į poilsį.

Su gilia pagarba — Balys Sruoga [8]

(Vilnius, 1946 m. spalio 3 d.) [9]

KOMENTARAI

- [1] Petras Cvirka (1909–1947), rašytojas, komunistų partijos narys. 1945–1947 m. sovietinės Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas.

- [2] 1946 m. spalio mėn. 1-2 d. Vilniuje, Švietimo ministerijos salėje, įvyko visuotinis Tarybų Lietuvos rašytojų susirinkimas, skirtas VKP(b) Centro Komiteto nutarimams dėl Leningrado žurnalų *Zvezda ir Leningrad*, dėl teatrų repertuaro, dėl kino filmo „Didysis gyvenimas“ apsvarstyti. Susirinkimo antrąją dieną Balys Sruoga, sakydamas atgailos kalbą dėl blogai, ne pagal socialistinio realizmo reikalavimus, parašyto kūrinio *Dievų miškas*, žadėjo tarybiniam skaitytojui „sukurti tarybinio heroizmo veikalą“ - parašyti „vertingos formos“ kūrinių, paremtų „gyva gyvenimiška medžiaga“ (plačiau žr. [Balio Sruogos kalba tarybinių rašytojų susirinkime], in: Rašytojas pokario metais. Dokumentų rinkinys, parengė Laima Arnatkevičiūtė, Jolanta Barkauskaitė, Rūta Brūzgienė, Rimantas Glinskis, Vytautas Kubilius, Algis Samulionis, Dalia Satkauskytė, Gytis Vaškėlis, redagavo Vytautas Kubilius, Ričardas Pakalniškis, Vilnius: Vaga, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1991, p. 72-75).
- [3] Ideologams sukritikavus *Dievų mišką*, Balys Sruoga, galvodamas, koku būdu ištesėti susirinkime duotus pažadus, atsiminimus iš Štuthofio koncentracijos stovyklos ketino realizuoti ir dramine forma - rašė pjesę Pajūrio kurortas. Petras Cvirka entuziastingai palaikė šį Balio Sruogos sumanymą, teigė, kad „pasirinktoji tema - puiki“, kad „turėtų gimti šviesi, optimistinė poema apie Žmogų, apie tarybinį žmogų“ (Petro Cvirkos laiškas Baliui Sruogai, 1946-10-03, [Vilnius], in: Petras Cvirka, *Raštai, t. 7: Publicistika*, kūrinių planai bei sumanymai, laišakai, dokumentai, parengė Vytautas Galinis, Vilnius: Vaga, 1986, p. 482-484). Petras Cvirka skatino rašyti „naują pjesę“, tikėjo Balio Sruogos nuoširdumu: „Aš tvirtai tikiu jūsų šviesiu talentu ir jūsų artistiška širdimi. Aš esu giliausiai įsitikinęs, kad jūsų padarytas žingsnis nėra padiktotas nei baimės, nei kokios nors diplomatijos. Jūs tai padarėte nuoširdžiai“ (Petro Cvirkos laiškas Baliui Sruogai, 1946-10-11, [Vilnius], in: *Ibid.*, p. 484-485).
- [4] Balys Sruoga Štuthofio koncentracijos stovykloje 1944 m. parašė svarbiausią lagerinį kūrinį - lyrinę dramą *Pavasario giesmė, komedijas Uošvė ir Dobilėlis penkialapis*. Grįžęs iš Štuthofio 1945 m. Balys Sruoga parašė beletrizuotus atsiminimus *Dievų miškas*, 1946 m. pradėjo rašyti dramą *Barbora Radvilaitė*, kuri liko nebaigta. Šie kūriniai dėl rašytojo pasirinktos istorinės tematikos, romantinio, poetinio teatro vizijos, stiliaus (komizmo, grotesko) neatitiko tarybiniam kūriniams keliamų reikalavimų, buvo parašyti nesilaikant socialistinio realizmo metodo.
- [5] Balys Sruoga, „Rusų dramos teatras Europos teatro raidoje“ (mašraštis), in: *LLTI BR*, F1-5731.
- [6] Balys Sruoga, „Apie radijo dramaturgiją“, in: *BSR, t. 8: Literatūros kritika 1930-1947*, parengė Algis Samulionis, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 479-493.
- [7] Balys Sruoga, „Maksim Gorkij ir lietuvių literatūra (atsiminimų žiupsnelis)“, in: *Ibid.*, p. 494-515.
- [8] Balys Sruoga (1896-1947), rašytojas, VU Rusų literatūros katedros profesorius.
- [9] Priešrašas parkeriu (mėlynu rašalu) kito asmens ranka.